

Estimades i estimats, amics i amigues, senyores i senyors,

La veritat és que, en els temps tempestuosos en els que vivim, fer un intent de discurs racional és impossible. O sigui que improvisaré unes paraules, i he pensat que la millor manera seria d'explicar quatre converses que, a la meua vida, m'han definit coses particulars.

La primera conversa va ser amb els Setze Jutges, a qui jo sempre declaro el meu amor, perquè van ser la meua universitat d'una manera d'entendre la música, la cançó, la relació amb la gent, el respecte a la cultura. La conversa, la vaig tenir amb en Josep Maria Espinàs: un monument, aquest home! Jo tenia 18 o 19 anys, i no havia fet mai lletres de cançons, i de cop i volta vaig començar a intentar fer lletres de cançons amb els Setze Jutges, amb l'Espinàs, en Miquel Porter... davant seu, m'agafava un complex d'inferioritat espantós. Però tenia la sort, el privilegi, que en Josep Maria Espinàs me les corregia. Ell, pacientment, m'agafava les cançons i hi anava canviant alguna rima, algun accent, etcètera.

Un dia, li vaig portar una cançó que es deia *La columna*. La va llegir, sempre calmos i respectuós com és ell, em va mirar, i em va dir: «Lluís, això, ni jo t'ho puc arreglar». A mi l'aprenentatge sempre m'ha entusiasmat tant que aquestes frases no m'acomplexaven, sinó que m'esperonaven. De manera que vaig pensar: «Com ho fem?» Llavors em va dir que l'única persona que em podia ajudar era la Maria Aurèlia Capmany. Jo em vaig espantar una mica, perquè la Maria Aurèlia Capmany en aquell temps feia crítiques sobre la «cançó», i d'un recital que havia fet jo, em sembla, amb la Maria del Mar i en Subirachs en el Palau de la Música, havia dit que si tota la joventut de Catalunya era com jo, el país anava aviat.

Però quan l'Espinàs em va dir que havia d'anar a casa de l'Aurèlia que m'arreglés *La columna*, vaig agafar la guitarra i vaig trucar en un pis, em sembla que era a l'Eixample, em va obrir aquella dona que tenia uns ulls com dos fars de cotxe però amb les llargues posades, i em va dir: «Passa, nen». La Maria Aurèlia tenia una manera de treballar molt curiosa: ella no t'escrivia res, sinó que intentava que tu mateix, d'un pou que desconeixies, anessis traient les paraules. I a poc a poc, amb una feina bastant llarga, *La columna* es va convertir en *L'estaca*.

I per què ho explico, això? Perquè és molt important testimoniar que, en els temps difícils com aquells, la gent que treballàvem amb la cultura, des d'àmbits i categories molt diverses, uníem els nostres esforços per intentar salvar la llengua, la nostra identitat cultural. I com que avui, en aquesta distinció que ens feu, el meu company és en Miquel Martí i Pol, vull fer notar que, des de la humilitat de la seva feina, aquesta gent, d'una vàlua meravellosa —i a qui jo imaginava com espelmes, que ens assenyalaven quin era l'horitzó cap on havíem d'anar—, es va saber posar al servei de jovecells que només teníem 18 o 19 anys, però que érem capaços de connectar amb la gent a través de la Cançó. Avui, si ho mireu bé, darrere de quasi tots els grans noms dels que vam iniciar aquella aventura, hi ha l'aixopluc d'un gran poeta. En podria posar més exemples, però en diré només dos: Raimon-Espriu, Ovidi-Estellés.

Aquesta és la primera conversa que volia recordar, per fer un homenatge als poetes que ens van ajudar moltíssim en el món de la Cançó.

La segona conversa és molt diferent. Ho tinc anotat en aquest tros de paper —m'ho he apuntat perquè tinc una memòria geriàtrica—, és una conversa amb en Tarradellas. Tarradellas arriba de l'exili l'any 1977, però ens troba ja molt esvalotats. En aquell temps, un

senyor molt particular, que continua dient-se Albert Boadella encara que no sembli el mateix, dirigia una companyia de teatre que es deia Els Joglars. I teníem un problema molt important, perquè Els Joglars van ser detinguts i objecte d'un consell de guerra per una obra seva, *La torna*. Llavors feia uns mesos que havia arribat el president Tarradellas, i jo, en una Barcelona fastuosa d'intensitat de revolta, vaig fer unes declaracions criticant el nostre acabat d'arribar president perquè trobava que no donava prou suport a la gent d'Els Joglars, no feia cap declaració al respecte, i jo pensava que qui ostentava la màxima representació de la nostra institució més important, la Generalitat, havia de dir-hi alguna cosa. Les meves declaracions van tenir ressò, perquè en aquell temps jo era un cantant una mica conegut.

Al cap d'un temps, en Josep Miquel Servià, que era cap de premsa a la Generalitat, em diu que el President em voldria rebre. Sabeu que el President obligava totes les visites a anar ben vestits, perquè com que no teníem institució, almenys que ho semblés. Jo em vaig veure perdut: l'últim *trajo* que recordo haver portat era de la boda del meu germà. Però el President, molt delicadament, em va fer saber que, com que jo havia defensat Catalunya amb texans, em deixava anar amb samarreta i texans a Palau.

Això és l'anècdota. Vàrem xerrar. Eren els últims dies que ell era President de la Generalitat, perquè hi havia unes eleccions que guanyaria el president Pujol. I va sortir el tema de la meua conferència de premsa. Tarradellas em va dir: «Llach, allò que vàreu dir...!» Però quan jo m'anava a explicar, em va interrompre, i va afegir: «Vosaltres heu de venir a sota el balcó de la Generalitat, i cridar: "Independència, Revolució, Independència!"» Ho va dir amb aquell físic imponent que tenia ell, davant del qual jo em sentia petit, petit. I va continuar: «Jo sortiré, obriré els finestrals, i us diré: "Bojos, aneu cap a casa, què us heu pensat, marxeu!" Però sobretot, Llach, quan jo tanqui els finestrals, continueu cridant Independència!».

I ara que sóc un diputat transitori —espero que per poc temps—, us he de dir que m'ha servit molt, això, perquè la política té una gran, enorme complexitat, i suposo que els moments difícils que vivim, encara la fan més complexa. Això em serveix només com a excusa per dir-vos, a aquells que sou aquí i que confieu en un futur més alliberat del nostre país, que tingueu confiança, que tingueu confiança.

La tercera és una conversa molt especial. Resulta que em van demanar de fer la música d'una pel·lícula, i vaig dir que no. Però quan el director se n'anava, li vaig preguntar qui eren els actors. I resulta que eren en Mastroianni i en Piccoli. En Michel Piccoli és un actor francès immens, que va fer totes les pel·lícules de la *Nouvelle Vague*. I en Marcello Mastroianni jo ja el veia al cinema de Verges: amb la seva bellesa, m'imagino que em provocava mals instints. Quan vaig saber que eren ells, tot i que li acabava de dir que no, vaig dir que sí. De manera que jo he fet ballar en Mastroianni! Què voleu que us digui!

Un dia em truca el director i em diu que en Mastroianni ha de ballar un vals amb l'Àngela Molina, que era la seva parella en aquella pel·lícula [*Le voleur d'enfants*, 1991], i que li digui el ritme del vals amb el metrònom musical, que ells ja l'adaptaran. Volia saber quin era el ritme, i després en el muntatge ja hi acoblarien la música al damunt. Em va semblar indignant que en Mastroianni hagués de ballar amb un metrònom, de manera que vaig fer la música i me'n vaig anar cap a París. Allà, rodaven la pel·lícula a l'interior d'un teatre i el director —Christian de Chalonge, es deia— em va dir que l'esperés al costat d'un parell que anaven disfressats de vells. En realitat, eren bastant vells perquè en Mastroianni i en Piccoli tenien una certa edat, ja.

Em vaig asseure acomplexat, tímid —encara ho sóc—, vermell, sense saber què dir, i de cop i volta en Piccoli diu: «Ah, *monsieur* Llach!» I m'explica que era víctima d'estar casat amb una catalana, i que la germana de la seva dona venia un cop a l'any amb tots els discos que jo treia, i que la dona l'obligava a aprendre's les meves cançons. Això va permetre trencar el gel, almenys per la meua banda, el fet que en Piccoli li expliqués al Mastroianni la importància del xitxarel·lo que tenien allà al davant. Llavors —i ara utilitzaré unes paraules que potser no són fines, però vull ser fidel al que va dir aquell senyor. En Mastroianni parlava el francès com fan sovint els italians, que es neguen a fer l'erra gutural... bé, jo tinc la teoria que els cantants d'òpera tenen prohibit fer l'erra gutural, perquè els trenca absolutament la tècnica de cant clàssic, però deixem-ho!

En Mastroianni, doncs, amb aquella erra, diu: «Michel, veus, aquests són uns cabrons!» —va dir una altra paraula, però encara és més forta i no la diré. Jo vaig callar, respectuós. En Piccoli se'l va mirar, sabent, n'estic segur, que estava assistint a una petita obra de teatre. En Mastroianni va continuar: «Sí, aquests cabrons, quan treballen, volen». Va fer un silenci, i va afegir: «Tenen dotze notes, puguen dalt de les golfes a la nit, s'asseuen al piano, fan un interval, que s'ha repetit centenars i milers de vegades, perquè només tenen dotze notes, però s'emocionen. I després d'aquell interval, fan seguir una melodia i es comencen a emocionar, i comencen a volar, a volar, a volar, i ningú els fa baixar a terra! En canvi, nosaltres, només en els tercers actes de Shakespeare, i quan tenim una actriu que ens respon bé, quan diem aquelles meravelles de text, comencem a levitar, a levitar, i és quan el teatre agafa una dimensió extraordinària per a l'actor. Però, per a nosaltres, la lletra vol dir racionalització, i al final sempre acabem de peus a terra. En canvi, aquests malparits, com que no racionalitzen, la seva comunicació amb l'Art —deia ell—, tenen l'avantatge que volen i volen, i mentre nosaltres som a terra, ells encara estan allà a dalt.» És bonic, oi?

En realitat, el que estava explicant és una de les coses més fascinants del que en podríem dir la cançó. Que és aquest equilibri entre una part racional, la lletra, i una part irracional, que és la música. És veritat que la música es pot estudiar, codificar, analitzar, però les maneres com la música té d'entrar en el cor dels humans, és sempre un misteri. Aquesta és una de les grans condicions de la música: la capacitat d'entrar en la sensibilitat de la gent sense que la gent pugui, o li sigui molt difícil, posar-hi barreres. Mastroianni parlava d'això. És un tema que deixo obert i que em connecta amb la propera conversa. Però com a cantant retirat, penso que quan la racionalitat de la lletra i la passió de la música s'ajunten, és quan una cançó és meravellosa. Jo ho vaig pretendre durant quaranta anys i no ho vaig assolir, però la teoria és aquesta.

Última conversa: amb en Miquel Martí i Pol. Els anys que jo el vaig conèixer, sobretot en la seva darrera casa, recordo que et rebia la Montserrat, la seva muller, i ens deixava xerrar i xerrar. Hi havia un gest d'en Miquel que em cridava l'atenció, i és que quan algú li preguntava com es definia, ell sempre contestava: «Sóc un poeta». A mi, això em semblava pedant. No sé per què, però em feia cosa. Tenia tanta consideració per la poesia, que algú es digués poeta... Amb en Miquel teníem una mena d'amor que ens permetia dir-nos-ho tot, i un dia li vaig dir: «Saps, hi ha una cosa que em sorprèn, de tu. I és que quan et diuen, "Vostè què és, com es considera?", dius: "Poeta". I a mi, això em sembla pedant». Em va mirar, va somriure, i va callar. Vaig pensar que era per educació, i per no dir-me el que pensava.

Ell tenia el costum, quan l'anàvem a veure, de fer-nos llegir alguns dels seus poemes, perquè ell no els podia dir, amb veu. I li agradava comprovar si la fonètica del poema corresponia al

que ell desitjava. Això volia dir que, a vegades, el mateix poema, al llarg de les setmanes o dels mesos, el llegíem dues o tres vegades. Un dia, em va fer repetir, llegint amb veu alta, un poema seu. Quan vaig acabar de llegir-lo, li vaig dir: «Miquel, acabo de descobrir en aquest poema coses que cap de les vegades que he llegit abans, ho havia entès.» I el malparit, es va posar a riure, em va mirar i, venjatiu, em va dir: «Per això penso que sóc poeta». Jo em vaig quedar petit, petit, una altra vegada. «A més, et diré que quan em llegeixo i veig que en aquell poema dic coses que jo no necessàriament volia dir, això és el que em permet dir que sóc poeta.» És una afirmació que m'ha obert moltes portes. A vegades, quan s'analitza l'Art, o fins i tot quan intentem fer històries, busquem les motivacions, intentem codificar comportaments, ambicions, projectes, etc., però sempre hi ha aquest tros misteriós, inexplicable, que és aquest atzar, potser en podem dir talent, o misteri, magnífic. En Miquel era un gran, gran poeta.

Una última cosa. Recordo un d'aquells recitals que fèiem per causes perdudes, però que a vegades tenien alguna utilitat, sobretot quan eren per a les caixes de resistència d'alguns treballadors en èpoques que, quan un treballador feia vaga, ell i la seva família passaven gana. Va ser en una església. Jo crec que va ser a la Trinitat, però no ho podria assegurar. Vaig arribar amb la meua mànager, la Núria Batalla, i vam trobar una colla de treballadors fornits, crec que eren metal·lúrgics, que ens van dir que nosaltres cantaríem a l'altar, i que quan arribés la policia, ells es posarien, tres files de treballadors, a la porta, perquè no poguessin arribar de seguida fins a nosaltres. Ens van dir: «Esbotzaran la porta, i nosaltres aguantarem. Quan veieu que comencen a apallissar la primera fila, vosaltres entreu a la sagristia, obriu la finestra i salteu. I ara aneu a posar el cotxe a sota la finestra». Jo vaig veure horroritzat que la finestra era almenys a un metre vint-i-cinc del terra, tot i que l'efecte era de metre i mig. Va començar el recital, les famílies dels treballadors recollien diners, jo cantava: «Fe no és esperar, fe no és somiar...» I les sirenes de la policia van començar a sonar, a sonar, i s'anaven acostant, i tu anaves cantant, dient «Ai Déu meu!», i la porta va començar a moure's, la van esbotzar, van començar a repartir, i quan van arribar a la primera fila dels treballadors, la Núria Batalla i jo, com gaseles, vam saltar el metre i mig perfectament, i vam deixar aquella pobra gent dins l'església. Tot això és per dir-vos que avui sóc aquí per aquest motiu.

[A continuació, Llach, que està retirat com a cantant, s'asseu al piano i canta, amb força, dues cançons: "Silenci" i "Cançó sense nom (On vas)".]

Lluís Llach

Girona, 20 d'octubre de 2017